

AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING BOSHQARUV XODIMLARINING IJTIMOIIY-MADANIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDAGI O'RNI VA TA'SIRI

*Jo'rayev Voxid Tojimamatovich
Farg'ona davlat universiteti dotsenti*

Annotatsiya. Mazkur maqolada axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) boshqaruv xodimlarining ijtimoiy-madaniy kompetensiyasini shakllantirishdagi o'rni va ta'siri ko'rib chiqilgan. T.A. Lavina ma'lumotlari asosida AKT vositalaridan foydalanish orqali muloqot qilish, ijtimoiy-madaniy ma'lumotlarni vizuallashtirish, kompyuter modellarini qo'llash, axborotlarni saqlash va ularga kirish imkoniyatlarini oshirish kabi jihatlar ta'kidlangan. Maqolada, shuningdek, raqamli texnologiyalar ta'lim tizimini tubdan o'zgartirishi va jamiyatda AKTning keng ko'lamli funksional imkoniyatlari tufayli samaradorlik oshishiga urg'u berilgan.

Kalit so'zlar: axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), raqamli texnologiyalar, boshqaruv xodimlari, ijtimoiy-madaniy kompetensiya, ta'limni raqamlashtirish

РОЛЬ И ДЕЙСТВИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ФОРМИРОВАНИИ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ МЕНЕДЖЕРОВ

*Жураев Вохид Тажимаматович
Доцент Ферганского государственного университета*

Абстракт. В данной статье рассматривается роль и влияние информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) на формирование социальной и культурной компетентности управленческого персонала. Т.А. На основе данных Avalanche были подчеркнуты такие аспекты, как общение посредством использования инструментов ИКТ, визуализация социокультурной информации, применение компьютерных моделей, хранение информации и расширение доступа к ней. В статье также подчеркивается, что цифровые технологии кардинально изменят систему образования и повысят эффективность общества благодаря масштабным функциональным возможностям ИКТ.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), цифровые технологии, управленческий персонал, социокультурная компетентность, цифровизация образования

THE ROLE AND EFFECT OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE OF MANAGERS

*Zorayev Vokhid Tajimamatovich
Associate Professor of Fergana State University*

Abstract. This article examines the role and impact of information and communication technologies (ICT) in the formation of social and cultural competence of management staff. T.A. On the basis of Avalanche data, aspects such as communication through the use of ICT tools, visualization of socio-cultural information, application of computer models, information storage and increasing access to them were emphasized. The article also emphasizes that digital technologies will fundamentally change the education system and increase efficiency in society due to the large-scale functional capabilities of ICT.

Key words: information and communication technologies (ICT), digital technologies, management staff, socio-cultural competence, digitization of education.

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) hayotimizning ajralmas qismiga aylangan bo'lib, ishlab chiqarish, xizmatlar ko'rsatish, madaniyat va ta'lim kabi sohalarning deyarli barchasi AKT vositalariga tayanmoqda. Raqamli texnologiyalar ta'lim tizimiga ham katta o'zgarishlar olib kirib, uni modernizatsiya qilishga zamin yaratdi. Xususan, masofaviy ta'limning kengayishi, onlayn ta'lim platformalarining rivojlanishi va o'quv jarayonlarini raqamlashtirish orqali ta'limning yangi usullarini amalda qo'llash imkoniyati yaratildi. AKT yordamida axborotlarni tezkor yig'ish, tahlil qilish va uzatishning samaradorligi oshdi, bu esa ta'lim jarayonini yangi bosqichga olib chiqdi.

Bugungi kunda AKTsiz insoniyat hayotini tasavvur qilish qiyin. Ishlab chiqarish, xizmatlar ko'rsatish hamda madaniyat sohaslarida ham ijtimoiy munosabatlarning asosiy qismi AKT yordamida amalga oshirilayotgan bir vaqtda ta'lim muhitini raqamlashtirish muammosi ham tobora dolzarblashmoqda.

AKTning tezkor rivojlanishi va uning keng ko'lamli funksional imkoniyatlari turli sohalarda axborotlarni yig'ish, tahlil qilish va uzatishda katta samaradorlikka erishish imkonini bermoqda. Bu jarayon «raqamli texnologiya» sifatida tan olingan bo'lib, muayyan sohalarda mahsulot ishlab chiqarish va xizmatlarni axborot-kommunikatsion texnologiyalar orqali amalga oshirishni anglatadi. Ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish on-line va off-line ta'lim shakllarini qamrab oladi, ya'ni masofaviy ta'limni AKT yordamida tashkil qilish imkonini beradi.

So'nggi o'n yilliklarda til iste'molida «raqamli texnologiya», «raqamli iqtisodiyot» va «raqamli ta'lim» kabi tushunchalarning faol qo'llanilishi kuzatilmoqda. Raqamli texnologiya – bu axborotni kodlashtirish va uzatish orqali turli vazifalarni tezkor hal qilish imkonini beruvchi diskret tizimdir. Raqamli iqtisodiyot esa raqamli texnologiyalar yordamida ishlab chiqarish, savdo-sotiq va xizmatlarni yo'lga qo'yish bilan bog'liq iqtisodiy faoliyatni anglatadi. Bu, o'z navbatida, iqtisodiy munosabatlarni avtomatlashtirish va nazorat qilishni yaxshilaydi, davlat budjeti mablag'larining samarali yo'naltirilishiga ko'maklashadi.

O'qitish tizimida raqamli texnologiyalardan foydalanish «ta'limni raqamlashtirish» deb nomlanadi. Mohiyatiga ko'ra ta'limni «raqamli o'zgartirish» o'qitish tizimi va jarayonining elektron tizimga o'tkazilishini, «ta'lim jarayonining natijasi sifatida shaxsga yo'naltirilgan muhitni yaratishda eng yangi texnologiyalari samarali va tezkor qo'llay olish» anglatadi. Bunda barcha o'quv hujjatlari – o'quv rejalari, fan dasturlari, tegishli fanlarning ishchi-o'quv dasturlari, guruh jurnallari, o'quv materiallari onlayn shaklga o'tkaziladi. Talabalar istalgan sharoitda – axborot-resurs markazida, uy sharoitida Internetga bog'lanish orqali masofadan tashkil etilayotgan o'quv mashg'ulotlari, sinov va imtihonlarda ishtirok etishi mumkin. Buning uchun talabalarning shaxsiy kompyuter yoki planshetlar bilan ta'minlangan bo'lishi talab etiladi.

Raqamli jamiyatiga o'tish jarayonida inson faoliyatining turli sohalari axborotlashtirish va raqamlashtirish jamiyatda axborot madaniyatini shakllantirishning zaruriyatini oshiradi. Hozirgi bosqichda jamiyatning axborot madaniyatini shaxsning axborot madaniyati darajasiga olib chiqish masalasi qo'yilmoqda. Raqamli jamiyat – bu raqamli texnologiyalar, xususan, katta xajmdagi axborotlar, sun'iy intellekt, algoritmlar va algoritmik tizimlar, bulutli hisoblash va blokchen, platformalar va boshqa raqamli texnologiyalar orqali ishlaydigan jamiyatni tashkil etish va jamiyatdagi ijtimoiy o'zaro ta'sirning asosiy shakli. Xorijiy tadqiqotlarda ta'limni raqamlashtirish tashkiliy masalalar, texnologik infratuzilmadan boshlanib, pedagogik yondashuvlar bilan yakunlanadigan turli jihatlarni o'z ichiga oladi hamda interaktiv va moslashuvchan ta'lim dasturlarini taklif qilish orqali xalqaro miqyosda raqamli jamiyatni tashkillashtirishga ta'sir qiladi. Deyarli barcha tadqiqotlar, ta'limni raqamlashtirish odamlarni jamiyatdagi o'zgarishlarga va kasbiy muhitga moslashtirishning moslashuvchan ko'nikmalarini

rivojlantirishga olib keladi degan tushuncha bilan bog'liq

Dunyodagi yetakchi mamlakatlar ta'lim sohasida raqamli texnologiyalarni jadal joriy etish orqali sifatli ta'lim xizmatlarini taklif qilishmoqda. Masalan, Finlyandiyada FOUAS platformasi, Singapurda SNSP, Yaponiyada Cloud Campus va Web Class singari platformalar sifatli ta'limga erishishga yordam berdi. Singapur 2017-2018 yillarda raqamli texnologiyalar bo'yicha Jahon reytingida yetakchi o'rinlarni egalladi.

Janubiy Koreyada SMART Education loyihasi mehnat bozori uchun raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlashga qaratilgan. Janubiy Koreyaning ta'lim tizimini raqamlashtirish borasidagi muvaffaqiyatli loyihalaridan biri – bu Smart-maktablar loyihasidir. Smartmaktablar – bu to'liq kompyuterlashgan umumta'lim muassasalari bo'lib, ularda o'quvchilar axborot resurslaridan foydalanishni o'rganadilar. Janubiy Koreya keng polosali internet va ovozli aloqadan foydalanuvchi yuqori texnologiyali mamlakat sifatida yetakchi pozitsiyaga ega bo'lgan davlat hisoblanadi. Mamlakatda raqamlashtirish dasturlarini amalga oshirishda tayanch rolni davlat o'ynaydi. Bunda muvaffaqiyatning garovi bo'lib, xususiy kompaniyalarning raqamlashtirish jarayonlariga faol jalb etilganligi hisoblanadi. Janubiy Koreyada "Kelajak maktablari" loyihasi maktab o'quvchilarini adaptivlik, o'zgarishlarga tayyor bo'lish ruhida tarbiyalash, ulkan axborot oqimlariga yo'naltirilgan elektron ta'lim, raqamli texnologiyalar bilan ishlashga yo'naltirilgan loyiha hisoblanadi.

«University of the People» to'liq raqamlashtirilgan universitet bo'lib, u ta'lim jarayonlarini Moodle platformasi orqali raqamli makonga olib chiqishni ta'minlaydi. Finlandiya va Germaniyaning Geydelberg texnoparklari kabi taraqqiy etgan mamlakatlar tajribasida universitetlar yangi texnologiyalarni tijoratlashtirishda va fan bilan biznes o'rtasidagi aloqalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. AQShda esa davlat tomonidan universitetlarning innovatsion faoliyatini qo'llab-quvvatlash amaliyoti mavjud bo'lib, bu oliy ta'lim muassasalariga ilmiy va tadqiqot natijalaridan foyda olish imkonini beradi. Raqamli transformatsiya jarayoni esa ta'lim tashkilotlarini yangi modellar asosida qayta shakllantirishga xizmat qiladi. Rossiyada «Raqamli ta'lim muhiti» loyihasi doirasida IT-Kub va hakathonlar amalga oshirildi, Moocle tizimi orqali masofaviy ta'lim kengaytirildi. O'zbekistonda ham MOODLE, Platonus, Google Classroom va boshqa platformalar orqali masofaviy ta'lim yo'lga qo'yilgan, Toshkent davlat iqtisodiyot universitetida esa «Remote-education» platformasi ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etildi.

Har qanday jarayonda bo'lgani kabi ta'lim tizimini raqamlashtirish ham nazariy-metodologik jihatdan puxta asoslanishni taqozo qiladi. Raqamli ta'lim muhitini yaratishning metodologik asoslari sirasida tamoyillar ham ustuvorlik kasb etadi. Binobarin, tamoyillar faoliyatni tashkiliy-metodik jihatdan to'g'ri tashkil qilish, yo'nalishlarni oqilona belgilash, maqsad va natija o'rtasidagi aloqadorlikni belgilab beradi.

Zamonaviy sharoitda raqamli ta'lim muhitini tavsiflash uchun bir nechta yondashuvlar mavjud. Birinchidan, bu ta'lim muassasalarini avtomatlashtirish, axborotlashtirish va raqamlashtirishni ta'minlovchi ko'p komponentli majmuadir. Ikkinchidan, u pedagoglar va talabalarning ijodiy potensialini ochib berishga yo'naltirilgan axborotli muhitdir. Uchinchidan, bu zamonaviy axborot texnologiyalariga tayangan holda bilish faoliyatini tashkil qilish va axborot resurslaridan foydalanish imkoniyatini yaratadigan ijtimoiy-psixologik muhitdir. Antroposofik nuqtai nazardan bu tushuncha bir qator tadqiqotchilar tomonidan yoritilgan.

D.P. Xashimova va R.A. Parpiyeva oliy ta'lim tizimida AKTdan samarali foydalanish masalasini o'rganib, uning muvaffaqiyatli tatbiqi uchun hal qilinishi kerak bo'lgan muhim vazifalarni aniqlashga e'tibor qaratadilar. Ular o'z tadqiqotlarida ta'lim sifatini oshirish maqsadida Internet infratuzilmasini yaxshilash, zamonaviy AKTdan foydalanishga shart-sharoitlar yaratish, raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'lamini kengaytirish, va pedagoglarning kasbiy mahoratini rivojlantirish kabi bir qator muhim vazifalarni belgilaydilar. Bu vazifalar oliy ta'lim muassasalarining raqamlashtirish loyihalariga ijodkor talabalarni

jalb qilishni ham o'z ichiga oladi. Shuningdek, axborot resurslari va ta'lim texnologiyalarini rivojlantirish, zamonaviy texnik jihozlar bilan ta'minlash, va masofaviy ta'lim platformalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish kabi tadbirlar ham zarur hisoblanadi.

A.X.Maxmudov, Z.B.Abduraxmonov tomonidan raqamli texnologiya mohiyati, bu turdagi texnologiyalarni ta'lim tizimiga tatbiq etishning ustuvor jihatlari va muammolarini o'rganish bilan birga ularning ta'lim ta'lim tizimiga tatbiqi tarixi hamda istiqbolli yo'nalishlarini ham tahlil qilingan. Mualliflarning e'tirofiga ko'ra, raqamli texnologiyalar bundan 60 yil oldin ilk marta AQShda ta'lim tizimiga joriy qilingan. Shu sababli mazkur turdagi texnologiyalar yordamida tashkil qilinadigan ta'lim shakllari, xususan, onlayn ta'lim, ochiq ta'lim resurslari, ochiq kurslar, ommaviy ochiq onlayn kurslar va boshqalar ham dastlab AQShda tashkil qilingan. Ular o'z izlanishlari davomida O'zbekistonda raqamli ta'lim texnologiyalarini tatbiq qilishda raqamli kutubxonalar va universitetning raqamli kampuslarini rivojlantirishga katta ahamiyat berish kerakligini ta'kidlagan. Raqamli kutubxonalar talabalar va pedagoglar uchun elektron qurilmalar orqali istalgan vaqtda o'quv va ilmiy materiallarga kirish imkoniyatini yaratsa, raqamli kampuslar talabalarga ta'lim olishdan tashqari, kundalik hayotni samarali tashkil etishda ham qulayliklarni ta'minlaydi.

Rivojlanishning hozirgi bosqichida dunyo tobora ko'p qutbli bo'lib bormoqda va turli madaniyat vakillari o'rtasidagi aloqa ularni bir-biriga bog'laydi. Aynan XXI asrda ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotda jamiyatning texnologik rivojlanishi darajasida katta o'zgarishlar ro'y bermoqda. Bunday tez o'zgaruvchan jamiyatda yashash uchun boshqa madaniyat vakillari bilan samarali muloqot olib borish, ya'ni ijtimoiy-madaniy muloqotning muvaffaqiyatli ishtirokchisi bo'lish kerak.

Olimlar madaniyatlarning kirib borishinining bir nechta yo'nalishlarini aniqlaydilar, ulardan eng muhimi yangi texnologiyalar va multimadaniyatni rivojlantirishdir. Bizning fikrimizcha, faqat ushbu sohalarining o'zaro bog'liqligi ijtimoiy-madaniy aloqa kompetensiyalarini o'zlashtirish uchun asos yaratishi mumkin.

Demokratik jamiyatda avlodlar aloqasi har doim alohida e'tibor mavzusidir, uni to'xtatib bo'lmaydi, chunki bu jamiyat barqarorligining ko'rsatkichidir. Har bir yangi avlod o'z hayotiy dunyosini – ijtimoiy-madaniy makonni quradi, unda shaxs ijtimoiy mavzu sifatida, professional shaxs sifatida aniqlanadi. Ijtimoiy fanlar mutaxassislarining kasbiy ta'limiga kelsak, bu yerda ijtimoiy-madaniy makon yanada muhimroqdir, chunki bu boshqaruvdagi xodimning kasbiy madaniyatining muhim tarkibiy qismi bo'lgan kasbiy munosabatlar, me'yorlar va qadriyatlar tizimini tashkil qiladi.

Globallashuv sharoitida raqamli inqilob va raqamli makon imkoniyatlarining jamiyatga, insonga va sivilizatsiya rivojlanish istiqbollari ta'siri katta. Aynan mana shu ta'sir falsafiy-uslubiy tahlilni va umuman ta'limni, xususan, oliy ta'limni rivojlantirish strategiyalarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi.

Raqamli texnologiyalar zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, o'quv jarayonini yanada samarali va qulay qilishga xizmat qilmoqda. AKTdan foydalangan holda o'quv materiallarini raqamlashtirish, onlayn ta'limni rivojlantirish va masofaviy o'qitishni tashkil qilish orqali o'qitish tizimi modernizatsiya qilindi. Bu jarayon nafaqat o'qitish usullarini yaxshilaydi, balki ijtimoiy-madaniy muloqotni rivojlantirishga, talabalar va pedagoglar o'rtasidagi aloqalarni kuchaytirishga ham xizmat qiladi. AKTning ta'lim sohasiga joriy qilinishi kelajakda raqamli texnologiyalarga tayangan raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Семь задач цифровизации российского образования // <https://trends.rbc.ru/trends/education/5d9ccba49a7947d5591e93ee>.
2. Raxmatullayev D. Ta'limni raqamlashtirish sharoitida o'quvchilarning axborot

madaniyatini shakllantirish metodikasini takomillashtirish. Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2024. – B. 10.

3. Anarbaeva F.U., Qoraev A.F. Ta'lim jarayonini raqamlashtirish. Analytical Journal of education and development. Vol. 02 Issue: 07 | Jul-2022 ISSN: 2181-2624. – B. 6-9.

4. Norkulov S. Ta'lim muassasalarini raqamlashtirish asosida samaradorligini oshirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Toshkent, 2024. – B. 15.

5. Электронные компоненты информационно-образовательной среды / В.А.Красильникова, П.В.Веденеев, А.С.Заварихин, Т.Н.Казарина // Ж. Открытое и дистанционное образование. – Томск: 2002. Выпуск 4 (8). – С. 54-56.

6. Зайцева Ж.Н., Солдаткин В.И. Генезис виртуальной образовательной среды на основе интенсификации информационных процессов современного общества // Ж. Информационные технологии. – Киев: 2000. - № 3. – С. 44-48.

7. Тарасов С.В. Образовательная среда: понятие, структура, типология // Ж. Вестник Санкт-Петербургского ГУа им. А.С.Пушкина. – СПб.: 2011. - № 11. – С. 133-138.

8. Носирова Д.С. Рақамли технологиялар воситасида ўқув жараёнини ташкил этишнинг муаммолари ва истиқболлари // Models and methods in modern science: International scientific-online conference. – p. 87.

9. Махмудов А.Х., Абдурахмонов З.Б. Таълимда замонавий рақамли технологияларидан фойдаланишнинг ютуқлари ва муаммолари // Ж. Academic research in educational sciences. – Чирчик: 2021. – 98-б.